

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΚΑΛΛΙΑΦΑ
Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς
Διευθυντοῦ τοῦ Ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς

ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ Τῷ ΚΛΑΣΣΙΚῷ ΚΑΙ Τῷ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚῷ¹ ΓΥΜΝΑΣΙῳ ΑΝΑΓΚΑΙΑΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Α'

Πᾶν σχολεῖον, ἂν ἔχη ἐπίγνωσιν τοῦ παιδαγωγικοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀκολούθων δύο ἔργων. Πρῶτον ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ μόρφωσιν τῶν τροφίμων αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἰδιόζοντα εἰς αὐτό· ὀφείλει δηλαδὴ νὰ ἀναπτύσῃ καθ' ὅρισμα ἐν ἰδιόκοντοῦ τρόπον τὴν ἱκανότητα τῶν νεαρῶν τροφίμων εἰς τὸ διανοεῖσθαι, δηλαδὴ εἰς τὸ ὀρθῶς νοεῖν, εἰς τὸ κρίνειν αὐτοτελῶς, εἰς τὴν κτήσιν μεθόδων λύσεως τῶν προβλημάτων, τὴν ἱκανότητα τοῦ μετέχειν τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ ἐν γένει τοῦ πολιτισμοῦ, γενικώτερον δὲ νὰ προπαρασκευάζῃ αὐτοὺς οὕτως ὥστε νὰ γίνωνται οὗτοι βραδύτερον ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ ἀξίαι λόγου προσωπικότητες.

Δεύτερον, ἀναγκαῖον εἶναι πᾶν σχολεῖον νὰ ἐπιλέγῃ τοὺς ἀξιόους νὰ φοιτῶσιν εἰς αὐτὸ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ν' ἀποπέμψῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι κατάλληλοι νὰ μορφώνωνται διὰ τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων κἀμινε χρῆσιν. Οὐδὲν σχολεῖον ἀπὸ τοῦ νηπιαγωγείου μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιτρέπεται νὰ ἀνοίγῃ τὰς πύλας αὐτοῦ ἀνεξετάστως εἰς πάντα νεανίαν ἢ νεάνίδα κρούοντα αὐτάς, ἀλλὰ μόνον εἰς ἐκείνους, ὧν ἡ ψυχικὴ σύστασις συστοιχεῖ πρὸς τὴν φύσιν τῶν μορφωτικῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν.

Τὰ δύο ταῦτα ἰδιαίτερα ἔργα παντὸς σχολείου διατελοῦν ἐν ἀμοιβαίᾳ σχέσει, ἡ ὁποία εἶναι διάφορος κατὰ σχολεῖα. Ἐκάτερον περιλαμβάνεται ἐν

1. Ἀντὶ τοῦ ὅρου «πρακτικὸν λύκειον» προτιμῶμεν τὸν ὅρον «φυσικομαθηματικὸν γυμνάσιον», διότι τοῦτο εἶναι τόσοον θεωρητικόν, ὅσον καὶ τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον, ἰσως δὲ θεωρητικώτερον τούτου.

τῷ ἐτέρῳ. Ἐπιλογή ἐῖναι δυνατὴ μόνον διὰ τῆς μορφώσεως, προϋποθέτει ἱκανότητα πρὸς αὐτὴν καὶ κατ' ἀκολουθίαν μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἐπελέγησαν πρὸς ὠρισμένον μορφωτικὸν σκοπόν. Ὁ καθορισμὸς δὲ τῶν μεθόδων καὶ σκοπῶν τῆς διδασκαλίας ἀναγκαῖον εἶναι νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν πρὸς μόρφωσιν ἱκανότητα τῆς σχετικῆς βαθμίδος τῆς ἡλικίας· καὶ ἀντιστρόφως κύριον κριτήριον τῆς ἐπιλογῆς τῶν μαθητῶν εἶναι ὁ μορφωτικὸς σκοπὸς τοῦ σχολείου. Ὅθεν μόρφωσις καὶ ἐπιλογή διορίζονται ἀμοιβαίως. Ἄλλὰ συγχρόνως καὶ διαταράσσονται ἀμοιβαίως. Ἡ μὲν μόρφωσις δηλαδὴ δυσχεραίνει τὴν ἐπιλογὴν. Ὅσῳ καλυτέρα ἡ διδασκαλία, τόσῳ εὐκολώτερον δύναται νὰ προάγεται καὶ ὁ ἀνεπαρκής. Πᾶσα βελτίωσις τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας ὠφελεῖ κατὰ πρῶτον λόγον τὴν πνευματικῶς κατωτέραν ὁμάδα τῶν μαθητῶν. Ἡ δὲ ἐπιλογή, δηλαδὴ ἡ ἀμείλικτος ἐκβολὴ τῶν ἀκαταλλήλων, ἀπαιτεῖ πάντοτε τὴν χρῆσιν μέτρων, τὰ ὁποῖα ταράσσουν τὴν ἡρεμον ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων. Οὕτω δὲ βλάπτει αὐτὴ τοὺς κεκλημένους, ἐπειδὴ ἐπιτρέπει εἰς τοὺς μὴ κεκλημένους νὰ καταναλίσκουν ἀνωφελῶς οὐδιῶδες μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ διδασκάλου. Ἐπιλογή ἐῖναι φύσει ἀρχὴ διακειμένη ἐχθρικῶς πρὸς τὴν ἀγωγὴν· εἶναι καθῆκον τοῦ παιδαγωγοῦ νὰ ἐγκαρτερῇ πλησίον τοῦ τροφίμου, μέχρις ὅτου οὗτος δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην αὐτοῦ· εἰς τὴν ἀκραίῳν ἀγωγὴν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπομακρύνεται τις ἀπλῶς ἀπὸ τὸν τροφίμον καὶ νὰ ἀπωθῇ αὐτόν.

Οὐδὲν δὲ εἶδος σχολείου εἶναι τόσον βεβαρημένον μὲ τὰ προβλήματα τῆς ἐπιλογῆς τῶν μαθητῶν, ὅσον τὸ γυμνάσιον, τὸ τε κλασσικὸν καὶ τὸ φυσικομαθηματικόν. Διότι οὐδὲν σχολεῖον φέρει τόσον ἐκδηλον τὸν χαρακτῆρα ἐπιλογῆς, ὅσον τὸ γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον συνδέει τὴν γενικὴν θεμελιώδη βαθμίδα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου μὲ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον. Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι μόνον τὸ ἐπακολούθημα τῶν σχετικῶς μεγάλων πνευματικῶν ἀπαιτήσεων, τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὸ γυμνάσιον, ἀν πρόκειται νὰ ἐπιδιώκῃ ἐπιτυχῶς τὸν παιδευτικὸν αὐτοῦ σκοπόν. Τὸ καθῆκον τοῦ γυμνασίου νὰ ἐπιδιώκῃ ἰδιαιτέραν αὐστηρότητα εἰς τὴν ἐπιλογὴν προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ πολιτικοῦ ἔργου καὶ ἐκ πολιτιστικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον εἶναι νὰ ρυθμίσῃ τὴν εἴσοδον εἰς τὰ ἀκαδημαϊκὰ ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν εὐλόγως ἰδιαιτέρας ἀπαιτήσεις ἀπὸ τοὺς φορεῖς αὐτῶν καὶ εἶναι ἰδιαζόντως ὑπεύθυνα διὰ τὴν προκοπὴν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιλογή, τὴν ὁποίαν κάμνει τὸ γυμνάσιον, εἶναι διὰ τὸ μέλλον ἐκάστου μαθητοῦ ὄχι ὀλιγώτερον κρίσιμος ἀπὸ τὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν οὗτος λαμβάνει εἰς τοιοῦτο σχολεῖον. Ἐλλείψεις τῆς παιδείας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλαι, εἶναι πάντοτε δυνατόν νὰ ἀναπληροῦνται βραδύτερον, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχουν οἱ ἀπαιτούμενοι γενικοὶ πνευματικοὶ ὅροι. Σφάλμα ὅμως περὶ τὴν ἐπιλογὴν θεικὸν ἢ ἀρνητικὸν εἶναι οὐχὶ σπανίως ἀνεπανόρθωτον

καὶ κρίσιμον δι' ὅλην τὴν ζωὴν. Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ γυμνασίου ἀνάγονται πολὺ συχνότερον, παρ' ὅσον πιστεύουν οἱ πολλοί, οὐχὶ εἰς σφάλματα μορφώσεως ἢ ἀνεπαρκεῖς μεθόδους διδασκαλίας, ἀλλ' εἰς σφάλματα ἐπιλογῆς· καὶ ἀντιστρόφως αἱ ἐπιτυχίαι τῆς μορφωτικῆς αὐτοῦ ἐργασίας κατὰ μέγα μέρος δὲν προέρχονται τόσον πολὺ ἐξ αὐτῆς, ὅσον ἐκ τῆς ἐπιλογῆς. Οἱ μαθηταί, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνεπαρκῆ τὰ προσόντα, τὰ ὅποια ἀπαιτεῖ ἡ φοίτησις εἰς τὸ γυμνάσιον, ἢ οἱ ὅποιοι ἔχουν διάφορα τούτων πνευματικὰ προτερήματα καὶ οἱ ὅποιοι ἐπὶ ἔτη σύρονται μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ μόλα ταῦτα ἐν τέλει ἀποπέμπονται τοῦ γυμνασίου, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον οἱ μαθηταί οἱ μόλις ἐπαρκῆ καταδεικνύοντες τὴν ἐπίδοσιν, οἱ ὅποιοι μὲ κόπους καὶ μόχθους καὶ μὲ παντοειδεῖς φανεράς ἢ μυστικὰς βοηθείας κατορθώνουν ἐπὶ τέλους νὰ περάσουν ὅλας τὰς τάξεις, ἀμφοτέρω τὰ εἶδη ταῦτα τοῦ μαθητοῦ καταβιβάζουν τὸ ἐπίπεδον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν καὶ ὀφείλει νὰ ἐπιτυγχάνῃ ἡ γυμνασιακὴ μόρφωσις, ἐμποδίζουν ἐπομένως τὴν μόρφωσιν τῶν ἐχόντων τὰ κατὰλληλα διὰ τὸ γυμνάσιον πνευματικὰ προσόντα καὶ βλάπτουν τὴν ὑπόληψιν ἐν γένει τοῦ γυμνασίου. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤθελεν εὖρει μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὸ γυμνάσιον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ ἀκατάλληλοι δι' αὐτό, ἤθελεν ἐλευθερώσει αὐτὸ ἀπὸ τὸ μέγιστον αὐτοῦ βάρος.

Οἱ δὲ γονεῖς τῶν μαθητῶν ὀλεθρίως σκεπτόμενοι ἀποδίδουν πολὺ μεγαλύτεραν σημασίαν εἰς τὴν ἐπιλογὴν, τὴν ὁποίαν κάμνει τὸ γυμνάσιον, παρὰ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μορφωτικῆς αὐτοῦ ἐργασίας. Σχεδὸν πάντοτε ἀποκλειστικὸν κριτήριον τῶν γονέων περὶ τῆς ἀξίας τοῦ σχολείου εἶναι, ἂν τὰ τέκνα αὐτῶν προάγωνται ἢ δὲν προάγωνται ἢ ὁ βαθμὸς, τὸν ὁποῖον λαμβάνουν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς συμμαθητάς. Κριτήριον τῶν γονέων εἶναι, ἂν τὰ τέκνα εἰς τὰ ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα. Περὶ τῆς ἀξίας τῆς μορφώσεως, τὴν ὁποίαν ταῦτα λαμβάνουν, κατὰ τὸν κανόνα ἐνδιαφέρονται μόνον, ὅταν ἀρχίζουν νὰ ἀναφαίνονται ἐμπόδια εἰς τὴν προαγωγὴν. Καὶ τότε δὲ συνήθως λέγουν ἢ ὅτι ἐν γένει ἡ γυμνασιακὴ μόρφωσις ὡς τοιαύτη δὲν ἔχει ἀξίαν τινὰ ἢ ὅτι δὲν ἀξίζουν τίποτε οἱ καθηγηταί. Οἱ γονεῖς μαθητοῦ ἀπορριφθέντος οὐδέποτε ἴσως θὰ θελήσουν νὰ ἀφήσουν ἄθικτον τὸ κύρος τοῦ σχολείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοῖτα τὸ ἀπορριφθὲν τέκνον αὐτῶν. Καταδικάζεται δὲ ὑπ' αὐτῶν ἀμειλίκτως ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις, μάλιστα δὲ ἡ μεγάλη σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ παλαιαὶ γλῶσσαι εἰς λόγον αὐστηρᾶς καὶ γνησίας ἐπιλογῆς.

Πλὴν τῶν γονέων ἐνδιαφέρονται περὶ τῆς ἐπιλογῆς, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ κάμνῃ τὸ γυμνάσιον, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰ ἄλλα ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα καὶ οἱ μετερχόμενοι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀκαδημαϊκὰ ἐπαγγέλματα. Κατ' ἀρχὴν ἀπαιτοῦν πάντα ταῦτα ὅσον τὸ δυνατὸν αὐστηροτάτην ἐπιλογὴν, τὰ μὲν ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα ἔχοντα ὑπ' ὄψει τὸ καθόλου

ἐπίπεδον τῆς διδασκαλίας αὐτῶν· οἱ δὲ ἀσκοῦντες ἀκαδημαϊκὰ ἐπαγγέλματα, ἐπειδὴ μόνον αὐστηρὰ ἐπιλογὴ εἶναι δυνατόν νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀξιόλογον μόρφωσιν, τιμῶσαν ἑκαστον ἐπάγγελμα, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ ὑπέρμετρον συρροὴν εἰς αὐτὰ νέων ἐργατικῶν δυνάμεων, ἐκ τῆς ὁποίας κινδυνεύει νὰ καταπίπτῃ ὁ μέσος ὅρος τῶν ὑλικῶν προσόδων. Ἄν ὅμως πρόκειται περὶ τῶν ἰδικῶν τῶν τέκνων, πάντες οὗτοι, καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ Πολυτεχνείου καὶ τῶν ἄλλων ἰσοτίμων σχολῶν, ἱατροί, δικηγόροι κλπ. συνήθως οὐδόλως ἐπιμένουν εἰς τὴν τήρησιν αὐστηρῶν κριτηρίων ἐπιλογῆς καὶ οὐδένα δισταγμὸν ἔχουν νὰ ἐπιδιώκουν τὴν εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ εἰς ἀνώτατον πνευματικὸν ἴδρυμα εἰσαγωγὴν τῶν τέκνων τῶν, καὶ ἂν ταῦτα λίαν ἐκδήλως ἤθελον καταδεικνύει τὸ ἀκατάλληλον αὐτῶν πρὸς φοίτησιν εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ εἰς ἀνώτατον πνευματικὸν ἴδρυμα.

Ὡς εἰκός, εἶναι πάντοτε δυνατόν ἰδιαίτεροι δυσχέρειαι ἢ ἀποτυχίαι εἰς τὰς ἀνωτέρας σπουδὰς νὰ ἔχουν αἰτίαν ἐσφαλμένην ἐπιλογὴν ἐν τῷ γυμνασίῳ. Διότι κάθε σχολεῖον, μὴδὲ τοῦ Πανεπιστημίου ἐξαιρουμένου, εἶναι δυνατόν ἐκ πλάνης νὰ παρέχῃ ἐνίοτε πτυχία καὶ εἰς ἀνεπαρκεῖς. Ἄλλ', ἵνα κρίνῃ τῆς δικαίως περὶ τῆς ἐν τῷ γυμνασίῳ γινομένης ἐπιλογῆς, ὁρμώμενος ἐκ τῶν πλημμελῶν σπουδῶν φοιτητῶν ἀνωτάτων ἰδρυμάτων, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀφορμᾶται οὐχὶ ἐκ τυχαίων παρατηρήσεων, ἀλλ' ἐξ ἐξακριβώσεως τῶν πραγμάτων. Δημονεῖται π.χ. πολλάκις, ὅτι ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν φοιτητῶν ἢ ἐξ ἄλλων λόγων δὲν γίνεται ἡ προσήκουσα $\kappa\alpha\tau'\alpha\upsilon\tau\epsilon\nu\epsilon\rho\gamma\epsilon\iota\alpha\nu$ μόρφωσις εἰς τὰ διάφορα ἐργαστήρια καὶ φροντιστήρια τῶν ἀνωτάτων ἰδρυμάτων.

Τούτων οὕτως ἔχοντων, σκόπιμον θὰ ᾔτο νὰ τίθενται κριτήρια, ἐξ ὧν ὁρμώμενον πᾶν σχολεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως θὰ ᾔτο δυνατόν νὰ προβαίνει εἰς ὀρθὴν ἐπιλογὴν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν τοιοῦτο σχολεῖον ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν προπαρασκευὴν μαθητῶν ἱκανῶν νὰ φοιτήσουν εἰς ἀνώτατα ἐκπαιδευτήρια, νομίζομεν, ὅτι ἀναγκαῖον εἶναι νὰ καλλιεργῇ καὶ νὰ θέτῃ ὡς κύρια κριτήρια τῆς ἐπιλογῆς τὰ ἀκόλουθα τρία¹:

1) Τὸ διαφέρειν περὶ τῶν καλουμένων θεωρητικῶν προβλημάτων. Ἡ ἔννοια «θεωρητικός», ὀρθῶς νοουμένη, δὲν εἶναι ἀντιφατικῶς ἀντίθετος πρὸς τὴν ἔννοιαν «πρακτικός». Καὶ τὸ θεωρητικὸν διαφέρειν τείνει πάντοτε συγχρόνως εἰς τὴν πρᾶξιν. Εἰς τὴν βιοτικὴν πρᾶξιν ἐν τέλει τείνει ἡ ἔρευνα τῶν περὶ Θεοῦ ζητημάτων, ἡ ἔρευνα περὶ τοῦ δικαίου, ἡ ἔρευνα τῶν ζητημάτων τῆς ἔξω καὶ τῆς ἔσω φύσεως κτλ.

2) Τὴν γνῶσιν τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων τοῦ εἰδέναι καὶ τὴν ἱκανότητα περὶ τὰς μεθόδους αὐτοῦ.

1. A. Wenzl, Die Psychologie des Unterrichts an höheren Schulen, ἐν Ps. Rundschau 1953.

3) Ἀρετὰς χαρακτηροῦς, ἥτοι καρτερικότητα, ἀκλόνητον ἐμὴν ἐν τῷ ἐρευνωμένῳ ἐπιστημονικῷ ζητήματι καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἐσωτερικὴν καθαρότητα, πρὸς ἀντικειμενικὴν τῶν πραγμάτων ἔρευναν καὶ τάξιν.

Μετὰ δὲ τούτων ὁ τελειόφοιτος σχολείου μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὁ ἀξιῶν νὰ φοιτήσῃ εἰς ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον, ὀφείλει νὰ καταδεικνύῃ πρωτοτυπίαν διανοήσεως, πλουσίας ἐπινοήσεως, εὐρύτητα διανοίας.

Τὰς ιδιότητας ταύτας, ὡς εἵπομεν, ὀφείλουν νὰ καλλιερگوῦν ἀμφοτέρα τὰ εἶδη τοῦ γυμνασίου, νὰ ἐξακριβώνουν δὲ καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν διὰ προσφύρων μέσων.

Β'

Ἡ μοιραία σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἐπιλογή τῶν γυμνασιοπαίδων εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν διαρκῶς αὐξάνεται ἡ συρροή εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, καὶ ἡ ἐντεῦθεν προερχομένη ὑπερβολικὴ πλήρωσις τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἐπαγγελμάτων, ἐπιβάλλει εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα, τὰ ὁποῖα τόσῃ ἔχουν κοινωνικὴν σημασίαν καὶ εὐθύνην, νὰ μελετοῦν ἀδιαλείπτως τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς, καθ' ἃς πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἐπιλογή. Κύριον δὲ κριτήριον ὀφείλει νὰ εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ὁ εἰδικὸς μορφωτικὸς σκοπὸς τοῦ σχολείου. Ἐπιλογὴν ὀρθὴν δύναται νὰ κάμνῃ σχολεῖόν τι μόνον, ἂν ὁρμᾶται ἀπὸ κριτήρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἰσχύουν εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν, οὐδ' ἔχουν τὸ αὐτὸ νόημα καὶ εἰς ἄλλα σχολεῖα. Κατὰ ταῦτα κύριον κριτήριον τῆς ἐπιλογῆς τῶν γυμνασιοπαίδων κατὰ πρῶτον λόγον εἶναι οὐχὶ ἐκείνο, τὸ ὁποῖον ἐν γένει ἐπιτυγχάνει τὸ γυμνάσιον, ἀλλὰ τὰ ἐπιτεύγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι κεκλιμένον καὶ ἱκανὸν νὰ ἐπιδιώκῃ ἐπιτυχῶς μόνον τὸ γυμνάσιον. Δηλαδή τὸ παιδαγωγικὸν ἐν γένει ἔργον τοῦ γυμνασίου δὲν εὐρίσκει τὴν πλήρη πρόσφορον αὐτοῦ ἔκφρασιν ἐν τῇ ἐπιλογῇ, τὴν ὁποίαν κάμνει. Ὅθεν ὁ πρῶτος ὅρος τῆς ἐπιλογῆς τῶν μαθητῶν εἶναι σαφῶς διατετυπωμένος, δηλαδή εἰδικὸς μορφωτικὸς σκοπὸς ἀκριβῶς διακεκριμένος ἀπὸ τὸν προορισμὸν ἄλλων σχολείων. Καθὼς πᾶς σκοπὸς σημαίνει τὸ τέρμα ὁδοῦ τινος, οὕτως ὁ μορφωτικὸς σκοπὸς σχολείου τινὸς σημαίνει τέρμα, πόρισμα καὶ κατευθύνσιν τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιλογή τῶν μαθητῶν ὀφείλει νὰ ρυθμίζεται ἀπὸ τῶν κατωτάτων τάξεων ἀποκλειστικῶς ἄνωθεν, δηλαδή ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου. Διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν γυμνασιοπαίδων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχουν οὔτε αὐτοτελεῖς μερικοὶ σκοποὶ μὴ περιλαμβανόμενοι εἰς τὸν γενικὸν σκοπὸν τοῦ σχολείου, οὔτε σκοποὶ, οἱ ὁποῖοι κεῖνται ἔξω τοῦ ἰδιαίτερου προορισμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ διορίζων τὴν ἐπιλογὴν τῶν μαθητῶν κανονικὸς παιδευτικὸς σκοπὸς τοῦ γυμνασίου εἶναι ὠριμότης πρὸ πάντων πρὸς φοίτησιν εἰς ἀνώτατον παιδευτικὸν ἴδρυμα, δηλαδὴ ὠρισμένη πνευματικὴ γενικὴ κατὰστασις, ἡ ὁποία κάμνει τὸν νεαρὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ἀκολουθήσῃ κατ' ἐλευθέραν βούλησιν οἰασθήποτε ἀκαδημαϊκὰς σπουδὰς. Τὸ γυμνάσιον εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένον διὰ τοῦ μορφωτικοῦ αὐτοῦ σκοποῦ μὲ τοὺς γενικοὺς ὅρους τῶν εἰς ἀνώτατα ἐκπαιδευτήρια σπουδῶν. Ἡ ἐπιλογὴ τῶν γυμνασιοπαίδων ἄρα δὲν εἶναι τόσον πολὺ ἐπιλογὴ χάριν τοῦ γυμνασίου, ὅσον ἐπιλογὴ διὰ τοῦ γυμνασίου.

Ὁ στενὸς οὗτος σύνδεσμος τοῦ γυμνασίου μὲ τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτήρια ἐπιβάλλει νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ νὰ ἐπιδιώκεται κατὰ τὴν φοίτησιν εἰς τὸ γυμνάσιον πρὸ παντὸς μόρφωσις, διὰ τῆς ὁποίας ἀποδίδεται μεγαλύτερα ἀξία εἰς τὴν γενικὴν πνευματικὴν πειθαρχησιν τῶν μελλόντων φοιτητῶν παρὰ εἰς τὴν πλήρῳσιν ἀπαιτήσεων περὶ τὴν ἐκμάθησιν ὠρισμένης ὕλης ἢ μάλιστα εἰδικῆς προπαιδείας. Ἡ ὑπερπλήρωσις τῶν προγραμμάτων διὰ τῆς προσθήκης ὕλης ἐν μέρει μὲν προέρχεται ἐκ τῶν αὐξανομένων ἀπαιτήσεων τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων, ἀπαιτούντων εἰδικὰς τινὰς γνώσεις· ἐν μέρει δὲ αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ροπῆς πολλῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως νὰ μεταδίδουν ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν αὐτῶν γνώσεων ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας. Τρίτῃ δὲ αἰτία τῆς ὑπερβολικῆς ταύτης φορτώσεως εἶναι ἡ ὀλεθρία ροπὴ πρὸς «γενικὴν μόρφωσιν», ἡ ὁποία κατ' ὑπερβολὴν ἀκολουθοῦσα τὴν παιδαγωγικὴν ἀρχὴν τοῦ προσεγγίζειν πρὸς τὴν ζωὴν, προσπαθεῖ νὰ προσθέτῃ εἰς τὰς πνευματικὰς δεξιότητας, τὰς ὁποίας ἀπαιτοῦν σπουδαί εἰς ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια πᾶν, ὅπερ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἀκούῃ συζητούμενον ἄνθρωπος καλούμενος «μορφωμένος».

Τὸ εἶδωλον ἐγκυκλοπαιδικῆς «γενικῆς μορφώσεως», τὸ ὁποῖον εἶναι προῖον τοῦ μονομεροῦς ποσοτικῶς διανοουμένου 19ου αἰῶνος, εἰσῆλθεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ πλημμελὴς αὕτη ἔννοια «γενικῆς μορφώσεως κατ' ἐαυτήν», τιθεμένη ὡς ὕψιστος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ γυμνασίῳ, προάγει καὶ τὴν πολλάκις ἐκδηλουμένην ἀπαιτήσιν περὶ χαλαρώσεως τοῦ δεσμοῦ, τοῦ συνδέοντος τὸ γυμνάσιον μὲ τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτήρια. Λέγεται δηλονότι πολλάκις, ὅτι τὸ γυμνάσιον δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιλέγῃ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ κριτήριον ἔχον τὴν ἱκανότητα αὐτῶν πρὸς σπουδὰς ἀνωτέρας καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἀποκλείῃ τῆς φοιτήσεως εἰς αὐτὸ μέγαν ἀριθμὸν νέων, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν καθόλου ἱκανότητα πρὸς μόρφωσιν. Εἶναι βέβαια ἀναμφισβήτητον, ὅτι οἱ μέλλοντες ἔμποροι, καλλιτέχναι, διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ κλπ., ὅσοι προέρχονται ἐκ τοῦ γυμνασίου, πολὺ μικροτέρου μέρους ἐκ τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας ἀπέκτησαν εἰς τὸ γυμνάσιον, κάμνουν ἅμεσον χρῆσιν κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος παρὰ οἱ συμμαθηταὶ οἱ εἰσαχθέν-

τες εἰς ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον. Μόλον τοῦτο θὰ ἦτο τὸ ὀλεθριώτατον σφάλμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ διαπράξῃ τὸ γυμνάσιον, ἂν ἤθελεν ἀποπειραθῇ νὰ ἱκανοποιῇ καὶ τὰς πολλαπλὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας τῶν μὴ ἀκολουθούντων ἀνωτέρας σπουδᾶς καὶ οὕτω νὰ ἀναλάβῃ, ἐπὶ βλάβῃ τῆς γυμνασιακῆς μορφώσεως, τὴν ἐπιλογὴν τῶν καταλλήλων διὰ παντὸς εἶδους μὴ ἀκαδημαϊκὰ ἐπαγγέλματα.

Τὸ γυμνάσιον, λέγουν τινές, ὀφείλει νὰ προπαρασκευάζῃ «ὄχι μόνον» διὰ σπουδᾶς ἀνωτέρας. Ἄλλὰ τί σημαίνει ἄραγε τὸ «ὄχι μόνον» τοῦτο; Ἄν μὲν ὁ σκοπὸς τῆς προπαρασκευῆς εἰς ἀνωτέρας σπουδᾶς θεωρῆται πολὺ στενός, τότε τοῦτο σημαίνει οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅτι πρόκειται πλὴν τοῦ μέχρι τοῦδε σκοποῦ νὰ ἐπιτυγχάνονται καὶ ἄλλοι. Τὸ δὲ ζήτημα τότε εἶναι, πῶς τοῦτο θὰ ἦτο ἐπιτευκτὸν ἄνευ ἐπιβλαβοῦς ἐπὶ πλεόν ἐπιβαρύνσεως τῶν μαθητῶν καὶ ἄνευ αὐξήσεως τοῦ χρόνου τῆς γυμνασιακῆς φοιτήσεως. Ἡ τὸ «ὄχι μόνον» τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὁ χώρος ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὰ ἄλλα ἐκεῖνα ἔργα πρέπει νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος ἀφαιρουμένων μαθημάτων ἐκ τῶν προπαρασκευαζόντων εἰς ἀνωτέρας σχολάς. Ἐπακολούθημα δὲ τούτου θὰ ἦτο ἡ ἢ πρόωρος εἰδίκευσις τοῦ μαθητοῦ πρὸς ἐπὶ μέρους σκοποὺς καὶ ἐπομένως ἡ πρόωρος προσήλωσις εἰς στενότερον πεδῖον σπουδῶν ἢ ἐλαττώσις τῆς γενικῆς πνευματικῆς μορφώσεως, τὴν ὁποίαν ἤθελε πληρώσει ὁ ἀκαδημαϊκὸς πολίτης μὲ μεγάλην δυσχέρανσιν τῶν σπουδῶν εἰς ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια. Καὶ σήμερον δὲ εἶναι ἀναγκαῖα ἐλαττώσις τοῦ ποσοῦ τῆς ὕλης. Ἄλλ' ἡ μείωσις αὕτη ἀναγκαῖον εἶναι νὰ γίνῃ ἀποκλειστικῶς σύμφωνα μὲ τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ μέλλοντος φοιτητοῦ, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ ἐξουδετερωθῇ αὕτη διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέων μαθημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ξένα πρὸς τὴν φύσιν τοῦ γυμνασίου. Ἄν δὲ ὁ μὴ σπουδᾶσας εἰς ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον ἐκτιμᾷ τὴν γυμνασιακὴν αὐτοῦ μόρφωσιν ὄχι ὀλιγώτερον, πολλάκις δὲ μάλιστα περισσότερον τοῦ μετερχομένου ἀκαδημαϊκὸν ἐπάγγελμα, τοῦτο συμβαίνει, ἐπειδὴ ἡ μόρφωσις αὕτη ἔχει κάμει εἰς αὐτὸν γνωστὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελεν εὑρεῖ ποτὲ τὴν εἴσοδον, ἂν ὥρματο ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ὅθεν ἡ προσαρμογὴ τῶν προγραμμάτων πρὸς τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀνάγκας τῶν μὴ ἀκαδημαϊκῶν ἤθελε βλάψῃ ὄχι μόνον τοὺς μαθητὰς, χάριν τῶν ὁποίων ὑπάρχει τὸ γυμνάσιον, ἀλλὰ ἤθελε στερήσει καὶ τοὺς μὴ ἀκαδημαϊκοὺς ἀκριβῶς τούτου, ὅπερ σήμερον εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ κυρία ἀξία τῆς μορφώσεώς των.

Θὰ ἦτο ἄρα θεμελιῶδες σφάλμα, ἂν δι' ἰδιαιτέρων διευκολύνσεων ἐγένετο δυνατόν νὰ ἀποκοτῶν ὀλίγας γυμνασιακὰς γνώσεις μαθηταί, οἱ ὁποῖοι δὲν σκοπεύουν νὰ ἀκολουθήσουν ἀνωτέρας σπουδᾶς. Ἄν τὸ γυμνάσιον ἐδίδεν ἀπολυτήριον καὶ εἰς μαθητὰς προφανῶς ἀνικάνους νὰ ἀκολουθήσουν ἀνωτέρας σπουδᾶς ἐλπίζον, ὅτι οὗτοι δὲν θὰ ἔκαμνον χρῆσιν τοῦ δικαιώματος νὰ σπουδᾶσουν εἰς ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον, δὲν θὰ ἔβραδυνε νὰ ἀνακαλύψῃ,

ὅτι οἱ περισσότεροι τούτων ἔσπευσαν νὰ τιμήσουν ἀνωτάτην τινὰ σχολὴν διὰ τῆς παρουσίας των. Σφάλμα θὰ ἦτο ὡσαύτως, ἂν ἐδίδοντο δύο εἴδη ἀπολυτηρίου : ἐν μὲν εἰς τοὺς ἀξίους νὰ ἀκολουθήσουν ἀνωτέρας σπουδὰς, ἕτερον δὲ εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἀκολουθήσουν τοιαύτας σπουδὰς, ἀλλ' ὡς ἴ-
 μ ο υ ς πλέον γενομένους διὰ τὴν ζωὴν. Ἡ διάκρισις αὕτη θὰ ἐσημαίνειν ὑποτίμησιν τοῦ ἀπολυτηρίου, δι' οὗ ἀναγνωρίζεται ὠριμότης εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς, διότι τοῦτο μὲν, θέτον ἀνώτερον σκοπὸν τὴν εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς ὠριμότητα, θέτει ἄφ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν εἰς τὴν ζωὴν ὠριμότητα· τὸ ἀπολυτήριον ὅμως ἐκεῖνο δὲν θὰ περιελάμβανεν οἴκοθεν καὶ τὴν εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς ὠριμότητα. Οὕτω τὸ ἀπολυτήριον τῆς ὠριμότητος εἰς τὴν ζωὴν θὰ ἔσπευ-
 ρεῖτο τοῦ οὐσιώδους ἐκείνου, χάριν τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκεται ἡ γυμνασιακὴ φοίτησις, καὶ οἱ κάτοχοι αὐτοῦ τὸ πᾶν θὰ ἔπραττον διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐξομοίωσιν πρὸς τὸ ἕτερον.

Ἡ χαλάρωσις τῆς μεταξὺ τοῦ γυμνασίου καὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων συνοχῆς ἤθελε στερεῇσαι τὸ γυμνάσιον πάσης δυνατότητος νὰ θέτῃ τρόπον τινὰ σαφῆ σκοπὸν· οὕτω δὲ θὰ ἐγίνετο τοῦτο ἀνίκανον νὰ ἐκπληρώνη τὸ ἔργον τῆς ἐπιλογῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ ἀποβλέπῃ πρὸ παντὸς ἄλλου. Τούτου δὲ ἐπακολούθημα θὰ ἦτο νὰ ἀναλάβουν τὸ ἔργον τοῦτο αἱ ἀνώταται σχολαί. Καὶ τῷ ὄντι, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ ἐπιλογὴ γίνεται ὑπὸ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων. Τοῦτο ὅμως ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς καθόλου μορφωτικῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου ἀπειρῶς σφοδροτέραν πίεσιν παρὰ τὸ δικαίωμα τῆς μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυμνασιακῶν ἀπολυτηρίων, δι' ὧν ἀναγνωρίζεται πνευματικὴ ὠριμότης, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ὑποχρέωσις νὰ τηρῇται αὐστηρῶς ὠρισμένον εἶδος πνευματικῆς μορφώσεως, τὸ ὁποῖον συστοιχεῖ πρὸς τοὺς γενικοὺς ὅρους τῶν ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν. Τὸ γυμνάσιον δὲν ἔχει δύο ἔργα : τὴν μετάδοσιν, οὕτως εἰπεῖν, «γενικῆς τινος μορφώσεως» αἰωρουμένης ἐν τῷ κενῷ καὶ παρ' αὐτὴν πρὸς τούτοις τὴν προπαρασκευὴν πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς. Ὁ διπλοῦς οὗτος σκοπὸς εἶναι πολλῷ μᾶλλον εἰς καὶ μόνος. Εἶναι δηλονότι οὗτος ἡ πνευματικὴ καθόλου ἐκείνη μόρφωσις, τὴν ὁποίαν χρειάζεται νεαρὸς ἄνθρωπος, διὰ νὰ δύναται ἐξ ἐλευθέρως βουλήσεως νὰ ἀκολουθῇ ἀνωτέρας σπουδὰς μὲ ἐλπίδας ἐπιτυχίας· εἶναι τὸ σύνολον τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων καὶ ἰδιοτήτων τοῦ χαρακτῆρος, αἱ ὁποῖαι παρέχουν εἰς τὸν νεανίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἀκολουθήσῃ ἀκαδημαϊκὸν τι ἐπάγγελμα ἔχον ὠρισμένας ἀπαιτήσεις καὶ γενῶν ἰδιαζούσας εὐθύνas.

Ἡ μόρφωσις αὕτη περιέχει συστατικά, τὰ ὁποῖα προσδιάζουν καὶ εἰς ἄλλα εἴδη μορφώσεως. Ὅθεν δὲν εἶναι ψιλὴ εἰδικὴ μόρφωσις, καὶ ἂν αὕτη νοῆται ἐν γένει ὡς μόρφωσις ἀποβλέπουσα εἰς ὠριμότητα δι' ἀνωτέρας σχολάς. Ἐξαιρέσει τῶν παλαιῶν γλωσσῶν πάντα τὰ ὑποχρεωτικὰ μαθήματα στοιχειωδῶς διδάσκονται καὶ εἰς τὰ ἄλλοτε πρότερον ἰδρυθέντα ἀστικά σχο-

λεῖα καὶ εἰς τὰς μέσας ἐμπορικὰς σχολάς. Ἡ μόρφωσις αὕτη, ἂν προϋπάσχωι ἐπαρκῆς εἰδικὴ εὐφυΐα, ἔχει καὶ ἀ π ό λ υ τ ο ν ἀξίαν, ὥς καὶ πᾶν εἶδος γνησίας μορφώσεως. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐγείρει τὴν ἀξίωσιν, ὅτι εἶναι «μόρφωσις γενικῶς»· ἐπιλογὴ δέ, ἡ ὁποία ὁρμᾶται ἐκ τῆς ιδέας τῆς μορφώσεως ταύτης, δὲν εἶναι τὸ κριτήριον γενικῶς, ἂν ἀνθρωπὸς τις εἶναι εὐπλάστος καὶ ἔχῃ σημαντικὴν τινα ἀξίαν. Οὕτω τὸ γυμνάσιον, ἂν διατηρῇ τὴν κανονικὴν αὐτοῦ μορφήν, δὲν δύναται νὰ ἐπιλέγῃ ὀρθῶς τοὺς ἐκδηλον ἔχοντας καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν μαθητάς. Χάριν τούτων δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει μέση τις σχολή, ἡ ὁποία θὰ μετέδιδε μόρφωσιν βαθεῖαν συστοιχοῦσαν πρὸς τὴν ἐν τῷ πολιτισμῷ σημασίαν τῆς μελλούσης αὐτῶν δράσεως, χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται νὰ ἀπαιτῇ πράγματα, τὰ ὁποία εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν αὐτῶν.

Γ'

Τὸ γυμνάσιον, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν λεχθέντων, μόνον καθήκον ἐπιλογῆς ἔχει τὸ ἀκόλουθον : νὰ ἐπιλέγῃ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν νεανιῶν καὶ νεανίδων, οἱ ὅποιοι προσέρχονται εἰς αὐτό, τοὺς ἱκανοὺς νὰ τραποῦν εἰς ἀνωτέρας σπουδάς, τοὺς δὲ ἄλλους νὰ ἀποκλείῃ ἀπὸ τὰ ἀκαδημαϊκὰ ἐπαγγέλματα. Ἀμφότερα δὲ ἀποβλέπουν ἐξ ἴσου εἰς τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας καὶ αὐτῶν τούτων τῶν ἀτόμων. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ γίνεται κατάχρησις τῆς γυμνασιακῆς μορφώσεως χάριν ἄλλων σκοπῶν ἐπιλογῆς καὶ νὰ διαταράσσεται οὕτω τὸ κύριον τοῦ γυμνασίου ἔργον. Ἡ γυμνασιακὴ ἄρα μόρφωσις καὶ ἡ διὰ τοῦ γυμνασίου γινομένη ἐπιλογὴ πρέπει νὰ διορίζονται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τούτου καθήκοντος. Ἐπειδὴ τὸ Πανεπιστήμιον, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Paul Häberlin ¹, ὡς σχολεῖον τῆς ἐπιστήμης, εἶναι καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι πρὸ παντὸς τὸ σχολεῖον τῆς θεωρίας, ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τὸ γυμνάσιον, ὡς προβαθμὶς αὐτοῦ, κατὰ πρῶτον λόγον νὰ ἀσκή τὰς δυνάμεις τοῦ νοεῖν, ἀκριβέστερον ὁρισμένων εἰδῶν τοῦ νοεῖν, τὰ ὁποία ἀπαιτοῦνται, διὰ νὰ γίνηταί τις κύριος θεωρητικῶν προβλημάτων. Ὅθεν ἡ ἱκανότης τῶν μαθητῶν περὶ τὰ εἶδη ταῦτα τοῦ νοεῖν πρέπει νὰ εἶναι τὸ κριτήριον τῆς ἐπιλογῆς αὐτῶν. Δικαίως δὲ λέγεται ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων, ὅτι τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μορφωτικῶν ἔργων τοῦ γυμνασίου εἶναι «ὀριμότης καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ νοεῖν». Εἰς δὲ ἐκ τῶν ἄκρων ἀντιπάλων τῆς νοησιαρχίας (Intellektualismus) ὁ ἑλβετὸς γυμνασιάρχης (ἐν Biel) Hans Fischer ² μόνον τοῦτο λέγει, ὅτι

1. Rektoratsrede : Über akademische Bildung. 1935 (Bei Helbing und Lichtenhalm, Basel).

2. Hochschule und Gymnasium s. 19 (Beilage zu 61 Jahrb. de Vereins schweiz. Gymnasiallehrer). Aarau 1933.

«παρὰ πάντας τοὺς θρήνους, ὅτι τὸ γυμνάσιον μετεβλήθη εἰς ἴδρυμα, ἐν ᾧ κρατεῖ τὸ διανοεῖσθαι, πρέπει νὰ παραμένη ἡ ἀγωγή εἰς τὸ νοεῖν τὸ σπουδαιότατον ἔργον τοῦ γυμνασίου».

Ἡ ἰδιαιτέρα ἑξάρσις τῆς παιδείσεως τῆς διανοίας πρὸ πάντων καθιστᾷ τὸ γυμνάσιον δύσκολον καὶ φόβον ἐμπνέον σχολεῖον. Διὰ δὲ τοῦτο ἡ διαμαρτυρία κατὰ τῶν ἀνεπιθυμήτων ἐπακολουθημάτων τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀσκουμένης ἐπιλογῆς εὐχαρίστως εὐρίσκει προστασίαν εἰς τὴν ἄτοπον μορφήν, ὅτι τὸ γυμνάσιον καλλιεργεῖ ἐπιβλαβῇ «νοησιαρχίαν». Ἡ ἀντίρροσις αὕτη θὰ ἦτο εὐλόγος, ἂν τὸ γυμνάσιον ἤρκεϊτο μόνον εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ διανοεῖσθαι, ἂν προῆγε τὴν διάνοιαν, νοουμένην ὡς ἐνόει αὐτὴν ὁ διαφωτισμὸς τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος, εἰς ἀπεριόριστον κυρίαρχον τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὸν μόνον γνῶμονα περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι δὲ δὲν πράττει τοῦτο καὶ διὰ νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ τὸ πράττῃ, περὶ τούτου ὀφείλουν νὰ μεριμνοῦν τὰ «ἀνθρωπιστικὰ» μαθήματα. Αὕτη αὕτη ἡ ἀσκήσις εἰς τὸ διανοεῖσθαι ἔχει ἀνάγκην τῆς γ λ ὡ σ σ η ς, ἀκριβέστερον πάντων τῶν γλωσσικῶν ἐκείνων τύπων, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ πρόσφοροι πρὸς τὸ ἐκάστοτε ἀντικείμενον τοῦ νοεῖν. Διότι συστηματικῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀσκήται τις εἰς τὸ διανοεῖσθαι μόνον τῇ βοήθειᾳ τῆς γλώσσης· κατ' ἀκολουθίαν προσιτὸν εἰς τὴν ἄμεσον παιδαγωγικὴν ἐπίδρασιν εἶναι μόνον τὸ τελείως διατετυπωμένον ἢ «κατηγορηματικὸν» νοεῖν. Καὶ εἰς τὰς καλουμένας θετικὰς ἐπιστήμας ἡ ἀκριβὴς γλωσσικὴ διατύπωσις εἶναι πάντοτε τὸ τέλος τῆς νοητικῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἔγκυρος δοκιμασία τῆς ὀρθότητος τῶν νοητικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν πορισμάτων. Πέρα δὲ τούτου ἡ ζῶσα γλῶσσα ὡς μεσῖτις καὶ εἰκὼν ζωντανοῦ βίου προφυλάττει τὸ γυμνάσιον ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ περιπίπτῃ εἰς ἀφρημένην τυποκρατίαν καὶ νοησιαρχίαν. Αὕτη συνδέει τὴν ἐπιστήμην μὲ τὴν τέχνην καὶ παρέχει εἰς τὸν μαθητὴν, ὁ ὁποῖος ζῇ ἐν κόσμῳ κατεχομένῳ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀντικειμενικότητος, τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφράζῃ τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ ἐγὼ μὲ ὅλας τὰς κλίσεις, τοὺς πόθους καὶ στενοχωρίας του. Τὸ γυμνάσιον ἐκπληρώνει τὸν προορισμὸν του, ἂν, μαζὶ μὲ τὸ νοεῖν καὶ παρ' αὐτό, ἀναπτύσῃ καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ὁμιλεῖν καὶ τοῦ κατανοεῖν γλωσσικὰ δημιουργήματα. Ὅθεν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐπιλογῆς ἡ γλῶσσα ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν ἔχει καὶ τὸ μετὰ πάσης ἀκριβείας διανοεῖσθαι.

Δ'

Ἐπειδὴ ἡ συρροὴ εἰς τὰ ἀκαδημαϊκὰ ἐπαγγέλματα συνεχῶς αὐξάνεται, ὥστε νὰ ἀπειλῇται καὶ συνεχῆς αὐξήσις τῶν ἀποκτώντων τὰ εἰς αὐτὰ προσόντα πολὺ ὑπερβαίνουσα τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, ἀπαιτοῦν σήμερον πολλοὶ ἐπιτακτικώτερον παρὰ ἄλλοτε ἀπὸ τὸ γυμνάσιον τὴν ἀμείλι-

κτον ἐξ αὐτοῦ ἐκβολὴν τῶν μὴ κεκλημένων. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν συνέβαινεν ἡ βλαβερά αὕτη ὑπερπλήρωσις τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἐπαγγελμάτων, σταθερῶς ὀφείλει νὰ ἐμμένῃ τις εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι τὸ γυμνάσιον ἀναγκαῖον εἶναι νὰ εἶναι σχολεῖον αὐστηρόν. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸ γυμνάσιον νὰ τείνῃ νὰ γίνεταί σχολεῖον εὐκολώτερον ὀφείλει νὰ προσπαθῇ νὰ γίνεταί σχολεῖον καλύτερον καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἐπιλογῆς, τὸ ὁποῖον κάμνει.

Ἄλλ' ἐξ ἴσου ἀποφασιστικῶς μὲ πᾶσαν τάσιν πρὸς διευκόλυνσιν πρέπει νὰ ἀπορριφθῇ καὶ ἡ τεχνητὴ αὔξησις τῆς αὐστηρότητος τῆς ἐπιλογῆς, ἡ ἀπαίτησις δηλαδὴ νὰ προσαρμόζεται τὸ γυμνάσιον πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἐλλείψεις ἀκαδημαϊκῶς μορφωμένων ἐργατικῶν δυνάμεων, ὥστε οὕτω νὰ διατηρῇται ἀμείωτον τὸ οἰκονομικὸν αὐτῶν ἐπίπεδον. Κατὰ τὴν ἀπαίτησιν ταύτην π.χ., ἵνα μὴ μειωθῇ τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἱατρῶν ἢ τῶν δικηγόρων κ.λ.π., θὰ ἔπρεπεν, ὅσάκις ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς μειώσεως ταύτης, νὰ ἐπινοῶνται ἰδιαίτερα μέσα ἀποκλεισμοῦ, ἄλλως ἱκανῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν γυμνασιακὴν φοίτησιν. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο μεγάλη παιδαγωγικὴ ἀτοπία. Τὸ γυμνάσιον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ ρυθμίξῃ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ σύμφωνα μὲ λόγους, οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ὡς ἰδρύματος κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγικοῦ. Μόνον γνησίᾳ παιδαγωγικῇ συνείδησις ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ γνώμων περὶ τῆς ἐκκληρώσεως τοῦ προορισμοῦ τοῦ γυμνασίου.

Τὸ ὄργανον τῆς ἐπιλογῆς τῶν μαθητῶν, πλὴν τῆς δυστυχῶς ἀναποφεύκτου εἰσιτηρίου ἐξετάσεως, εἶναι ἡ διδασκαλία. Ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰ διδασκόμενα μαθήματα ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ κριτήριον. Αἱ κρίσιμοι διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν μαθητῶν ἱκανότητες τοῦ νοεῖν, τοῦ κατανοεῖν καὶ τοῦ ἐκφράζεσθαι εἶναι δυνατόν νὰ παγιῶνται καὶ νὰ καλλιεργῶνται μόνον ἐν συναφείᾳ μὲ τὴν ὕλην τῆς διδασκαλίας, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἂν τὸ νοεῖν καὶ τὸ λέγειν εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένα. Διότι δὲν ὑπάρχει διανοεῖσθαι καθ' ἑαυτό, μὴ συνημμένον δηλαδὴ μὲ ἀντικείμενόν τι καὶ μὲ τοὺς ἰδιονόμους αὐτοῦ τύπους. Ὡσαύτως δὲν ὑπάρχει προσοχή, ἡ ὁποία ἐξ ἴσου προθυμῶς θὰ ἐστρέφετο εἰς οἷονδήποτε ἀντικείμενον ἢ μνήμη, ἡ ὁποία διαφυλάττει ἐξ ἴσου καλῶς πᾶν τὸ δυνατόν. Ἡ ἀξία τῆς μνήμης δὲν ἀφορμᾶται ἐκ τούτου, ἂν δηλαδὴ διασώζεται ὁ, τι δὴ π ο τ ε, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἐκλεκτικῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἐκ τῆς αὐτενεργοῦ ἐπιλογῆς τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄξιον νὰ διαφυλάττεται. Κατὰ ταῦτα αἱ ψυχοτεχνικαὶ μέθοδοι τῆς ἐρεῦνης τῆς μνήμης, τῆς προσοχῆς, τοῦ νοεῖν, καθ' ὅσον αὗται διὰ τῆς χρήσεως ἀλόγου (στερουμένης νοήματος) ὕλης ἐξοβελίζουσιν τὴν συνείδησιν ἀξιῶν, εἶναι ἄχρηστοι διὰ τὴν ἐπιλογὴν γυμνασιοπαίδων. Εἶναι ἥδη ἐξ ἀρχῆς περιτταί, ἐπειδὴ μόνον κατὰ τὴν διδασκαλίαν δεικνύεται, ἂν μαθητῆς τις δύναται νὰ πληροῖ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα παρέχουν ἰδιαίτερας δυσκολίας, δηλαδὴ τῶν ἀρχαίων ἑλλη-

νικῶν, τῶν λατινικῶν καὶ τῶν μαθηματικῶν. Οὐδὲν ὑπάρχει ψυχολογικὸν κριτήριον (test), τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Τοῦναντίον εἶναι δυνατόν νὰ γίνηται ἐποφελῶς χρῆσις ἐλλόγων προβλημάτων, ἐχόντων τὴν μορφὴν ψυχολογικῶν κριτηρίων (test), οἷα π.χ. εἶναι κριτήρια, δι' ὧν ζητεῖται κατὰτάξεις, ἀναλογίαι κ.τ.τ. κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης, πρὸ πάντων εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις πρὸς ἄσκησιν εἰς τὸ νοεῖν καὶ τὸ ὁμιλεῖν. Οὕτω δὲ εἶναι ἅμα δυνατόν διὰ τῶν προβλημάτων τούτων νὰ ἐλέγχεται ἡ ἱκανότης τῶν μαθητῶν. Ἄλλ' ἵνα πληροῦν τοὺς σκοποὺς τούτους τὰ προβλήματα ταῦτα, τίθενται οὕτως, ὥστε νὰ ἀπαιτοῦνται γλωσσικὰ ἐπιτεύγματα ἐπιδιώκοντα κατὰ πρῶτον λόγον οὐχὶ ἔλεγχον, ἀλλὰ ἄσκησιν. Διότι μορφωτικὴν ἐπίδρασιν ἀσκεῖ πᾶν ἔλλογον, τὸ ὁποῖον ὠθεῖ εἰς γλωσσικὴν διατύπωσιν. Καὶ ἀσκεῖ τοῦτο τὴν μορφωτικὴν του ἐπίδρασιν, ἂν ἐν τῇ γλωσσικῇ διατύπωσει, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει ὁ μαθητής, εὐρίσκει τὴν σύμφωνον μὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ ἔκφρασιν.

Τὸ ἔργον τῆς ἐπιλογῆς, τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνει τὸ γυμνάσιον, ἀπαιτεῖ μεθόδους ἐπιλογῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ ρυθμίζωνται μεθοδικῶς. Αἱ μέθοδοι δὲ αὗται ἀναγκαῖον εἶναι νὰ παράγωνται ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐιδικῆς διδασκαλίας καὶ ἐκ τῆς ἐιδικῆς δεκτικότητος τῶν ἐχόντων ἐπαρκῆ τὰ πνευματικὰ προτερήματα νέων. Ἡ ἀνάπτυξις τοιούτων μεθόδων εἶναι ἔργον τῶν ἐιδικῶν μαθημάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τὸ κύριον εἶναι ἡ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου, πρὸ παντὸς ἡ ἱκανότης αὐτοῦ νὰ κρίνῃ τοὺς μαθητὰς κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν ἀξίαν, ἡ «ἱκανότης τοῦ διαγιγνώσκειν τὴν προσωπικότητα», ὡς καλεῖ αὐτὴν ὁ Kerschensteiner εἰς τὸ ἐξαίρετον μικρὸν βιβλίον του «Die Seele des Erziehers». Αὕτη ἐν μέρει μὲν εἶναι ἔργον τοῦ λογικοῦ· ἐν μέρει δὲ μεγαλυτέρῳ, ὡς πᾶσα ἱκανότης τοῦ ἀνευρίσκειν ἀξίας, εἶναι ἔργον καὶ τοῦ συναισθήματος, δηλαδὴ τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Ἡ παιδαγωγικὴ δὲ αὕτη ἀνθρωπογνωσία ἐπιτελεῖ τὸ μέγιστον καὶ ἄριστον, ἂν κατορθώνῃ νὰ ἐξιχνιάζῃ οἷονεῖ ὁσφραινομένη ὀπίσω τοῦ ἐξωτερικῶς ὁρατοῦ τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ὑπνώπτουν μὲν εἰς ὀριμάζοντά τινα ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰσέτι δὲν ἐξεδηλώθησαν, τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος, αἱ ὁποῖαι ἐξαίφνης καὶ ἀποτόμως ἀναφαίνονται πέρα τῆς ὀριμότητος τοῦ λαμβάνοντος ἀπολυτήριον γυμνασίου καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ διορίζουν τὴν πλήρη ἀξίαν τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου.

Ε'

Τελευταῖον δὲ σκόπιμον κρίνομεν νὰ εἰπωμέν τινα περὶ τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἰς τὸ γυμνάσιον εἰσαγομένων μαθητῶν, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ ἔτους, καθ' ὃ αὕτη πρέπει νὰ γίνηται.

Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διὰ μακρῶν διελάβομεν ἐν τῇ πραγματείᾳ ἡμῶν «*Ἡ ἀναδιόρθωσις τῆς ἐκπαίδευσως, πραγματεία κοινωνιολογικῇ περὶ ἀναγεννήσεως διὰ τῆς μορφώσεως ἀξίων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἡγετῶν*» (1945). Ἐν αὐτῇ παρατίθενται οἱ λόγοι, δι' οὓς ἡ εἴσοδος εἰς σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὀρθὸν εἶναι νὰ γίνεται μετ' ἐξέτασιν ἐπιστημονικῶς παρεσκευασμένην περὶ τὴν λῆξιν τοῦ 10ου ἔτους τῆς ζωῆς, ἥτοι ἅμα τῇ λήξει τοῦ 4ου σχολικοῦ ἔτους. Εἰς τὰ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ λεγόμενα προστίθετομεν νῦν τὰ ἀκόλουθα ὑπὸ τοῦ Ad. Busemann ἐν σελ. 40—41 τοῦ βιβλίου «*Höhere Begabung*», 1949, γραφόμενα : «*Ὁ ρυθμὸς τῆς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι ὁ αὐτός, λέγει οὗτος, οὔτε κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς ἔτη οὔτε κατ' ἄτομα κ.τ.λ. Ἡ ἀπόστασις, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ μαθητῶν ἔχόντων τὴν αὐτὴν ἡλικίαν εἶναι μικροτάτη καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ δεκαετοῦς· εὐρύνεται δὲ ἡ ἀπόστασις αὕτη, εὐθὺς ὥς τὰ παιδία ταῦτα μεγαλώσουν κατὰ δύο μέχρι τριῶν ἔτων. Εὐνόητον δὲ εἶναι, ὅτι οἱ βραδύτερον ἀναπτυσσόμενοι ἀποτελοῦν τὴν ὀπισθοφυλακὴν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι λίαν δυσχερὲς ἡ περὶ αὐτῶν κρίσις, ἂν γίνεται ἐπιλογὴ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Τοῦτο δὲ γεννᾷ εὐλόγως ἀμβολίας οὐσιώδεις κατὰ τῆς ἐπιλογῆς, ἥτις ἤθελε γίνεαι κατὰ τὸ βον ἢ 7ον σχολικὸν ἔτος, εἶναι δὲ σοβαρὸς λόγος ὑπὲρ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐπιλογῆς κατὰ τὰς φάσεις τῆς κατὰ βραδύτερον ρυθμὸν ἀναπτύξεως, δηλαδὴ κατὰ τὸ 10ον καὶ κατόπιν κατὰ τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Πρὸς δὲ τούτοις ἔχοντες ὑπ' ὄψει τοὺς βραδύτερον ἀναπτυσσομένους ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐπιτρέπωμεν τὴν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἴσοδον καὶ κατὰ μεταγενεστέρας βαθμίδας τῆς ἡλικίας.*

«*Σχετικῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα, λέγει ὁ Busemann, ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατὰ παρατηρήσεις, αἵτινες ἐγένοντο εἰς πολυαριθμούς χώρας καὶ αἵτινες συμφωνοῦν πρὸς ἀλλήλας, ἡ ἀνάπτυξις τῆς νεολαίας καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν γενετήσιον ὠριμότητα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν περίπου τοῦ 20ου αἰῶνος συντελεῖται μὲ ταχύτερον ἢ πρότερον ρυθμόν, αἱ δὲ διάφοροι φάσεις αὐτῆς ἀναφαίνονται ἐνωρίτερον. Αὐτὸ τοῦτο τὸ νεογέννητον παιδί εἶναι κατὰ τὸν μέσον ὅρον μεγαλύτερον ἢ πρὸ 40 ἔτων, τὰ παιδία αὐξάνονται ταχύτερον, ἢ κατὰ τὴν ἐφηβείαν αὐξήσις ἐμφανίζεται ἐνωρίτερον, αὕτη δὲ αὕτη ἡ ὥριμασις τῆς γενετησίου ὁρμῆς συντελεῖται π.χ. εἰς τὸ θῆλυ φύλον ἀντὶ τοῦ 15ου κατὰ τὸ 12—13ον ἔτος, κατὰ δὲ τὸ 20ὸν ἔτος ὁ βαθμὸς τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως κατὰ τὸν μέσον ὅρον εἶναι ἀνώτερος ἢ κατὰ τὸ 1900. Παράλλῃως δὲ βαίνει ἐπιτάχυνσις τῆς ὠριμάσεως τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων, ἥτις καὶ σήμερον εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακριβώνεται παρὰ τὰ μικρότερα διανοητικὰ ἐπιτεύγματα. Τὰ αἷτια τῶν φαινομένων τούτων ἀμφισβητοῦνται ἐσέτι. Ἄλλ' ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται τὸ οὐσιῶδες πόρισμα, ὅτι τὰ κατὰ τὴν διάρθρωσιν τῶν σχολείων καὶ τὰ κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ἔτων, καθ' ὃ ὀφείλει νὰ γίνε-*

ταί ἐπιλογή, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀφορμῶνται ἀπὸ τῶν λεγομένων περὶ τῶν πραγμάτων τούτων εἰς τὰ διδακτικὰ ἐγχειρίδια, ἅτινα ἤδη εἶναι ἄκυρα, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἔχουν ἀφετηρίαν τοὺς σήμερον κρατοῦντας ὅρους τῆς ἀναπτύξεως, μάλιστα δὲ τοὺς ὅρους τῆς κατὰ τὴν ἐφηβείαν ἀναπτύξεως. Οἱ ὅροι δὲ οὗτοι λαοῦν κατὰ τῆς μεταθέσεως τῆς ἐπιλογῆς εἰς χρόνον μεταγενέστερον τοῦ 10ου ἔτους. Ἡ ὥριμος «παιδικὴ ἡλικία», ἣτις εἶναι λίαν εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν μετάβασιν εἰς σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἔχει δὲ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ζῆλον πρὸς μάθησιν, δεκτικότητα, πλαστικότητα, εἶναι σήμερον ἡ ἡλικία τοῦ 9ου πρὸς τὸ 10ον ἔτος, ἐνῶ πρότερον, πρὸ μιᾶς γενεᾶς, ἐτίθετο εἰς τὸ 10ον πρὸς τὸ 11ον ἔτος. Ὅτι δὲ ἡ ἐφηβεία ἀναφαίνεται ἐνωρίτερον, τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν πρὸ πάντων εἰς μέλλοντα προγράμματα περὶ τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς μητρικῆς γλώσσης».

Ἐν δὲ τῷ νεωτέρῳ αὐτοῦ συγγράμματι «Krisenjahre im Ablauf der menschlichen Jugend» 1953, σελ. 24—25, ὁ Busemann γράφει τὰ ἀκόλουθα «... ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος περίπου παρατηρουμένη εἰς πάντα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη ἐπιτάχυνσις τῆς ἀδείξεως τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς συστοίχου πρωιμωτέρας ἐμφανίσεως τῶν χρονικῶν ὄρων. Τὸ γεγονός τοῦτο, οὗ τὰ αἷτια ἀμφισβητοῦνται, σημαίνει, ὅτι πάντα τὰ πρότερον λεγόμενα περὶ ἡλικιῶν ἀναγκαῖον εἶναι νὰ διορθωθοῦν... Καίτοι δὲ δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη νεώταται ἐρευναι πρὸς ἔλεγχον τοῦ γεγονότος τούτου, ὅμως ἐπιτρέπεται νὰ εἰκᾶσῃ τις, ὅτι σήμερον ἡ ὥριμασις τῆς γενετησίου δρμῆς λαμβάνει χώραν δύο ἔτη ἐνωρίτερον ἢ κατὰ τὸ 1910 καὶ τοὐλάχιστον 1—2 ἔτων ἐνωρίτερον ἢ κατὰ τὰ ἔτη 1920—1930»¹.

Εἰς ταῦτα ἄξιον εἶναι νὰ προστεθῇ ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἐπιλογή τῶν διακρινομένων ἐπὶ *θ ε ω ρ η τ ι κ ῆ ν ο η μ ο σ ύ ν η*, ἣτις ὀφείλει νὰ εἶναι κύριον κριτήριον τῆς εἰσαγωγῆς εἰς σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς μετ' αὐτὴν εὐδοκίμου εἰς αὐτὰ φοιτήσεως, ὅτι οἱ μεσογειακοὶ λαοὶ ἐν γένει, ἐπομένως καὶ ὁ Ἑλληνικός, ὠριμάζουν ταχύτερον τῶν βορείων. Τὴν γνώμην

1. Παρὰ ταῦτα ἐν τῇ πραγματείᾳ «Dem Leben entgegen», 1952, σελ. 7 τῆς Ottilie Mosshamer ἀναγινώσκωμεν τὰ ἀκόλουθα : «Τὰ χοράσια ὠριμάζουεν ἐνωρίως. Κατὰ δὲ τὰ παρελθόντα ἔτη παρατηρεῖτο, ὅτι καὶ ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις αὐτῶν συνετελεῖτο δύο μέχρι τριῶν ἐτῶν ἐνωρίτερον. Τοῦτο ὅμως φαίνεται, ὅτι ἤρχισε νὰ ὑποχωρεῖ πάλιν». Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη περὶ ὑποχωρήσεως τῆς ἐπιτάχυνσεως τῆς ἀναπτύξεως ἀντίκειται ὅχι μόνον πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Busemann λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Udo Undeutsch, ὁ ὁποῖος ἐν πραγματείᾳ ἐπιγραφομένη «Somatische Akzeleration und psychische Entwicklung der Jugend der Gegenwart», ἣτις ἐδημοσιεύθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1952 ἐν τῷ περιοδικῷ «Studium Generale» οὐδένα μὲν λόγον κάμνει περὶ ὑποχωρήσεως, μὲ πᾶσαν δὲ δυνατόν ἀκρίβειαν καὶ ἀριότητα πραγματεύεται τό, περὶ οὗ ὁ λόγος, ζήτημα τῆς συνηχοῦς ἐπιτάχυνσεως.

δὲ ταύτην ἐκύρωσε καὶ πειραματικὴ ἔρευνα γενομένη ἐν τῷ Ἐργαστηρίῳ Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, περὶ τῆς ὁποίας ἐπραγματεύθη ἡ βοηθὸς τοῦ Ἐργαστηρίου Δίς Φωτεινὴ Ψαλίδα ἐν διατριβῇ ἐπιγραφομένη «Ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις τῶν παιδῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς φοιτήσεως αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον» 1952.

Οὐδὲν ὑπάρχει τῷ ὄντι ἐπιστημονικὸν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς μεταθέσεως τῆς ἐπιλογῆς ἀπὸ τοῦ 10ου εἰς τὸ 12ον ἔτος. Οὐδεμία σοβαρὰ ἔρευνα παρέσχε πορίσματα ὑπὲρ αὐτῆς. Διὰ δὲ τοῦτο τὰ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δὲν ἀποδέχονται τὴν μετάθεσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἠνύνησεν ἐσχάτως πνεῦμα σοσιαλιστικὸν ἐν πολλοῖς νοσηρόν, δημαγωγικόν¹.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

1. Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἀρθροῦ εἶχον ἐν ὄψιν καὶ ἄρθρον σχετικὸν τοῦ Zollinger δημοσιευθὲν ἐν Sch. Lehrerzeitung, 1938.